לשאלות, הערות ותגובות ניתן ליצור קשר - mmgreen292@gmail.com

<u>אמינות מצבת ר׳ יהודה ליווא הזקן, כמקור לייחוס המהר״ל לדוד המלך.</u>

ייחוס המהר״ל לדוד המלך:

כפי הידוע , המהר״ל מפראג מיוחס לדוד המלך.

יש ספרים שכותבים[2] שייחוסו של המהר״ל מפראג לדוד המלך, עובר גם דרך רב האי גאון[3]. ויש ספרים שמביאים[4] את כל רשימת השמות (בן אחר בן[5]) מהמהר״ל מפראג עד לדוד המלך[6].

מקור הייחוס:

רוב הספרים שמזכירים את ייחוס המהר״ל מפראג לדוד המלך, מביאים זאת כמסורת שעוברת מאב לבן. רק חלק מהמקורות מבססים את הייחוס על נוסח המצבה של ר׳ יהודה ליווא הזקן (סב סביו של המהר״ל מפראג). הם מצטטים מה שהיה כתוב על מצבתו: ״והוא מזרע הגאונים המיוחסים לאדוננו דוד בן ישי״.

המקור שמצטט לראשונה את המשפט הזה, כציטוט מנוסח המצבה, הוא ספר ״מגילת יוחסין״[7] (לר׳ מאיר פערליש, שהיה סופר ודיין בפראג. להלן: רמ״פ). ספר זה נכתב בשנת ה׳תפ״ז. ושם מובא נוסח מצבת ר׳ יהודה ליווא הזקן, בזה הלשון:

״ועתה אחל לכתוב ייחוס הגאון מופת דורו מהור״ר יהודא ליוואה בר בצלאל זלה״ה ותולדותיו, וצריך אני להודיעך כי הגאון הנ״ל היה מיוחס להיותו מזרע דוד המלך ע״ה, כי כן נמצא על מצבת קבורת ראש משפחתו פה פראג, שהיה נקרא בשמו ר׳ ליווא הזקן, בזה הלשון: מוהר״ר ליוואה, וזאת ליהודא לתורה ולתעודה, חכם הרזים עוקר הרים וארזים, והיה

---

[1] ״שלשלת היחס״ בתחילתו, בזה״ל: ״הגאון מרנא ורבנא יהודה ליואי זצ״ל - מהר״ל מפראג - מגזע הגאונים המיוחסים לדוד בן ישי: א) בנו הר׳ בצלאל. ב) בנו הר׳ שמואל. ג) בנו הר׳ יהודה ליב. ד) בנו הר׳ משה. ה) בנו הר׳ שניאור זלמן. ו) בנו הר׳ ברוך. ז) בנו הוד כ״ק אדמו״ר הר׳ שניאור זלמן״. ״ספר הזיכרונות״ - אידיש - עמ׳ 343, בזה״ל: ״שלשלת היחס פון דעם אלטען רבין ביז דעם מהר״ל - יהודא ליוואי - מפראג: א) דעם אלטען רבינ׳ס פאטער, ר׳ ברוך בן ב) ר׳ שניאור זלמן, בן ג) ר׳ משה מפויזען, בן ד) ר׳ יהודה לייב, בן ה) ר׳ שמואל, בן ו) ר׳ בצלאל, בן - מהר״ל מפראג ״מגזע הגאונים המיוחסים לאדוננו דוד בן ישי״. [וגם בסה״ש תשמ״ט ח״ב, עמ׳ 650: ״דער יחוס פון דעם בעל ההילולא איז פון זרע דוד, כידוע אז ער איז דור השביעי פון דעם אלטען רבין, וועלכער איז דור השביעי פון מהר״ל פראג, און דער מהר״ל שטשמט פון זרע דוד״. סה״ש תשנ״ב, עמ׳ 256: ״פון רבותינו נשיאינו וועלכע זיינען מיוחסים לבית דוד משבט יהודה״. ״תורת שלום״ (סוף שיחת י״ט כסלו תערי״ג): ״וואס מיר זיינען דאך פון דוד׳ן, וועט דאס שטענדיק זיין ביז משיח׳ן״].

מקורות נוספים: ״מגילת יוחסין״ (מאיר פערליש. נדפס לראשונה כהוספה לספר ״מטה משה״ לר׳ משה כץ). ״מוצל מהאש״ (אהרן הלברשטאם, עמ׳ כו). ״נפלאות היהודי״ (פשיסחא. עמ׳ נב, ב). ״נזיר ה״״ (ר שמואל שמלקה הורוויץ מניקלשבורג, עמ קע). ״רשפי אש השלם״ (ר מרדכי שפירא מנסכיז. חלק שבחי מוהר״מ, עמ 3). ״דעת לנבונים״ (שוורדשארף. עמ 57). ״בית טוביה״ (רפאפורט. עמ 9). ״אמרות טהורות״ (ר יעקב יצחק לאנדוי. עמ 8): ״החסידות״ (ר אהרן מרכוס. עמ 38): ״עץ אפרים״ (אפרים הלוי רעגנשבורג. בפתיחת הספר). ״מאמר מרדכי״ (ווינוגורה. עמ ב, ב). ״תולדות אנשי שם״ (אפרתי. עמ 28). ״ספר היחס לבית היילפרין״ (אלפסי. עמ 40). ״אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל״ (מרגליות. חג, עמ 4). ״משפחות עתיקות בישראל״ (שפירא. עמ 248). ועוד. (וראה גם הערה הקודמת).

[2] חלק מהמקורות שבהערה **שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.**.

[3] ישנם שמערערים על הייחוס דרך רב האי גאון, וזאת מחמת שבדברי ההספד של שמואל הנגיד על רב האי גאון כתוב: ״ואם הלך ואין לו בן... ולא זכה לבן ישיב״, שמזה נראה לכאורה שרב האי גאון לא השאיר אחריו ילדים, וא״כ לא ניתן להעמיד את הייחוס ממנו.
אך האמת היא שמצינו מפורש שלרב האי גאון היה בן, בדברי רבי שמואל אבן ג׳אמע (תלמיד רב האי גאון) שכותב בהקדמתו לספר ״אגור״: ״ואחד מבניו גדל ברומי, ערוך מלחמה מלומד לקרב מנשיאי הרבנים נושקי רומי קשת אחוזי חרב מלומדי מלחמה לנקום נקמת ה׳ באדום״. ובספר ״תפארת בית דוד״ (ויינשטוק. מקור נפתח לבית דוד עמ׳ מב) כתב כמה אופנים ליישב דברי שמואל הנגיד הנ״ל: 1. אפשר לומר, ש׳בן לא היה לו׳ לרב האי גאון, אבל בת כן הייתה לו (וראה ג״כ בספר ״אבות ובנים למשפחת הינמן״ שמציין את ייחוס משפחתו דרך בת בתו של רב האי גאון. ואם נקבל זאת, הרי שצריכים אנו לתקן את רשימת הדורות שבפנים - ״רבי יוסף מרומי בן בתו של רב האי גאון״). 2. או אפשר לומר - אם נדייק בלשונו של רב שמואל הנגיד - שרב האי גאון ׳לא זכה לבן ישיב׳, דהיינו, בן שהיה ראוי ומוכשר להמשיך את הנשיאות, אבל לא כתוב שבכלל לא היו לו ילדים. 3. או אפשר לומר, שהיה לרב האי גאון ילדים, אלא שנפטרו בחיי אביהם, והשאירו אחריהם צאצאים (רב האי גאון נפטר בגיל 99 שנה). 4. או אפשר לומר, שר״ש הנגיד לא הכיר את בנו של רב האי גאון, משום שבנו של רב האי לא היה גר בבבל בקרבת אביו, אלא ברומי.

[4] רשימה זו מובאת ב״תפארת בית דוד״ (וינשטוק. מקור נפתח לבית דוד), ושם מציין לספר ״קול ברמה״, ולספר ל״אוצר חכמת הקבלה״ (לר׳ אפרים הלוי רעגנשבורג). ולא עלה בידי למצוא ספרים אלו. רק קטע מספר ״קול ברמה״ מצוטט ב״תפארת בית דוד״ (מילואים יא). רשימה זו גם מוזכרת חלקית, בפתיחה לספר ״עץ אפרים״ (של הנ״ל).

[5] ראה הערה 3 (שייתכן שרשימה זו אינה בן אחר בן).

[6] רשימה זו - כפי הנראה מהמקורות שמביאים אותה - נתקבלה ועברה במסורת מאב לבן. אמנם ישנם חוקרים בני זמננו שמפקפקים באמינות רשימה זו, אך בדבריהם אינם מביאים שום הוכחה ממשית כנגד רשימה זו.
ויש להעיר, באופן כללי ניתן לחלק את הרשימה לשלושה חלקים:
סדר הייחוס מהמהר״ל מפראג עד (סב סביו) ר׳ יהודה ליווא הזקן - שמבוסס על הכתוב בפירוש ב״מגילת יוחסין״. וראה בפנים בארוכה אודות שלשלת זו.
סדר הייחוס מרב האי גאון עד לדוד המלך - שהוא מבוססס ואמין, והובא ע״י רבים מגדולי ישראל. אין כאן המקום להביא את כל סדר ייחוס זה, כי יש בזה פרטים רבים שאינם נוגעים לענייננו. את הייחוס הזה אנו יכולים לבנות בעצמנו, ע״פ מקורות רבים, כמו: סדר עולם זוטא, סדר הקבלה לראב״ד, שה״ג להחיד״א, ועוד.
סדר הייחוס מר׳ יהודה ליווא הזקן עד רב האי גאון - שמקורו נמצא רק במסורת שעברה מדור לדור [ויש בזה־שני נוסחאות: נוסח א׳ - ר׳ יהודה ליווא הזקן. בן ר׳ בצלאל. בן רבינו יעקב. בן רבינו אריה זאב. בן רבינו ירחמיאל. בן רבינו אלעזר. בן רבינו לייביש. בן רבינו קלונימוס קלמן. בן רבינו נחמן. בן רבינו יוסף. בן רבינו עזריה. בן רבינו יעקב. בן רבינו יחזקאל. בן רבינו עזריה. בן רבינו אברהם. בן רבינו יחיאל. בן רבינו יוסף מרומי. בן רב האי גאון. נוסח ב׳ - ר׳ יהודה ליווא הזקן. בן רבי בצלאל אב״ד בפראג. בן רבי יעקב מפראג. בן רבי ירחמיאל. בן רבי אליעזר. בן רבי לייביש. בן רבי קלמן. בן רבי נחמן. בן רבי יוסף. בן רבי אליהו. בן רבי עזריאל. בן רבי לעמיל. בן רבי יחזקאל מגדולי ספרד בזמן הרמב״ם. בן רבי עזריה. בן רבי אברהם מבבל. בן רבי יחיאל מארץ בבל. בן הגאון הנשיא רבינו יוסף. בן רב האי גאון.]

[7] הובא לעיל הערה **שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.**. וראה גם ב״ספר הזיכרונות״ (שם, הערת הרבי בשולי הגיליון): ״פון דעם אויפשריפט אויף דער מצבה פון ר׳ יודא ליוואי הזקן, דער עלטער עלטער זיידע פון מהר״ל מפראג (מגילת יוחסין)״. וראה גם ב״שלשלת היחס״ (שם, הערת הרבי בכתי״ק בשולי הגיליון): ״ל׳ מצבת מהר״ל מפראג״. [ואין הכוונה לנוסח מצבתו של המהר״ל מפראג (שדבר זה לא נזכר שם כלל), אלא הכוונה למצבת ר׳ יהודה ליוואי הזקן (״בית משיח״ גליון 690, עמ׳ 117. ״הערות התמימים ואנ״ש - אשען פארקווי״ גליון פו׳, עמ׳ 21. וב״היום יום״ בהדפסות החדשות (בהערה שם). אך צע״ק מה שהשמיט שם (בשלשלת היחס) את המילה ״לאדוננו״].

בקי בש״ס התלמוד, והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדונינו דוד בן ישי. ושאר התארים הכתובים עליו לא רציתי להעתיק. ונתבקש בישיבה של מעלה שנת חמשת אלפים ומאתיים ליצירה״.

וכותב בהמשך עוד פעם: ״ור׳ חיים הנ״ל ראש שלשלת יוחסין היה לו אבי אביו, והיה נקרא ר׳ יהודה ליווא, והיה נמצא חרות על לוח אבן מצבתו: הגאון יהודא ליווא, לא נמצא כמותו בכל העולם בחריפות ובקיאות ובזכרון, ובשלשלת היחס איש איש מזרע דוד המלך ע״ה. ועד היום המצבה הנ״ל בק״ק פראג בבית החיים״.

[בנוגע לתירוץ השינויים בין שני נוסחאות אלו - ראה בהערה[8]].

גילוי מצבת ר׳ יהודה ליווא הזקן:

והנה, בחיפוש אחר מצבת ר׳ יהודה ליווא הזקן, בדקו חוקרים שונים את כל המצבות בבית העלמין הישן בפראג, ומצאו מצבה אחת, שמה שכתוב עליה דומה לנוסח הנ״ל שמובא בספר מגילת יוחסין.

וכך כתוב במצבה זו (כמה מילים מחוקות)[9]: ״מהר״ר ליווא. גור אריה יהודה / בתורה ובתעודה / עסק בהם כל ימיו / צדקה נתן לעניי עמיו / והוא מגזע הגאונים / מעשיו היו מהוגנים / חכם הרזים והסתרים / היה בקי בששה סדרים / ... טובה אזל / ... עליו תזל / ... ישי כה / שון ש לפ״ק / ...״.

חוקרים רבים[10] הסיקו, שמצבה זו היא מצבת ר׳ יהודה ליווא הזקן, שממנה שהעתיק רמ״פ את הנוסח לספרו ״מגילת יוחסין״. מסקנה זו נובעת, כפי הנראה, ממהתאמה בשם הנפטר ״מהר״ר ליווא״, וכן מחמת הדמיון הכללי בין הנוסח שעל מצבה זו, לנוסח שב״מגילת יוחסין״.

אך כפי שניתן לראות, ישנם שינויים רבים בין הכיתוב שעל מצבה זו, לנוסח שמצוטט בספר מגילת יוחסין. כדי לתרץ את השינויים הללו, מעלים החוקרים השערה שאולי רמ״פ שהעתיק את הנוסח ל״מגילת יוחסין״ שינה (בטעות[11]) את הנוסח האמיתי, ולא העתיק בדיוק מה שהיה כתוב[12]. וא״כ הנוסח האמיתי הוא הנוסח שעל המצבה שלפנינו כיום.

טעויות ספר מגילת יוחסין:

לאחר הנחת יסוד זו - שהמצבה שלפנינו היא מצבת ר׳ יהודה ליווא הזקן המקורית - מתקדמים אותם חוקרים וטוענים, שמחמת ההעתקתה **הלא מדוייקת** של רמ״פ, טעה רמ״פ בכמה דברים:

א. בשנת הפטירה.
ב. בייחוס המהר״ל מפראג לר׳ יהודה ליווא הזקן.
ג. בייחוס ר׳ יהודה ליווא הזקן עצמו לדוד המלך.

בנוגע לשנת הפטירה - כפי שניתן לראות יש הבדל גדול בין שנת הפטירה שעל המצבה שלפנינו, לשנת הפטירה שב״מגילת יוחסין״:

---

[8] את ההבדלים בין שני הנוסחאות אפשר להסביר, ע״פ מה שכתב שם: ״ושארי התארים הכתובים עליו לא רציתי להעתיק״, שאולי ניתן לומר, שבתחילה לא העתיק המחבר את כל התארים מהמצבה, ובסוף הוסיף את התארים שלא כתב לפני זה (ואם כך, התארים שבהעתקה השנייה היו כתובים לאחרי התארים הראשונים, והנוסח השלם הוא: ״מוהר״ר ליוואה. וזאת ליהודה / לתורה ולתעודה / חכם הרזים / עוקר הרים וארזים / והיה בקי בש״ס התלמוד / והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדונינו דוד בן ישי / לא נמצא כמותו בכל העולם בחריפות ובקיאות ובזכרון / ובשלשלת היחס איש איש מזרע דוד המלך ע״ה״.
אך יש להעיר, שהמהדורות החדשות של ספר מגילת יוחסין, שילבו את שני החלקים יחד כך: ״מוהר״ר ליוואה. וזאת ליהודה / לתורה ולתעודה / חכם הרזים / עוקר הרים וארזים / בקי בש״ס התלמוד / לא נמצא כמותו בכל העולם / בחריפות ובקיאות ובזכרון / והוא מגזע הגאונים / המיוחסים לאדונינו דוד בן ישי״. ואולי עשו זאת מפני שחשבו, שיותר נכון שהתארים על ר׳ יהודה ליוואי עצמו יהיו כתובים יחד, ולאחריהם תארי ייחוסו. ומשמיטים ג״כ את המילים ״ובשלשלת היחס איש איש מזרע דוד המלך ע״ה״, כנראה משום שזוהי כפילות מיותרת. (אך לפענ״ד, הנוסח השלם היה כפי שהבאתי לעיל), שכך התארים הכתובים בסוף, מובאים לאחרי התארים שכתובים בתחילה. ובנוגע לסדר התארים, אולי אפ״ל, שבתחילה כתובים התארים על ר׳ יהודה ליוואי עצמו, לאחר מכן נכתב ייחוסו לדוד המלך, ולאחר מכן בנוגע **לשני עניינים אלו** - גדלותו בתורה, ויחוסו לדוד המלך - שהוא היחיד בהם בדורו).
[אך להעיר, שבקובץ ״בית אהרן וישראל״ (קד. עמ׳ קעב) כתבו, שעדיין לא מוסבר השינוי בשם, שבתחילה כתוב רק ״מוהר״ר ליוואה״, ואח״כ כתוב ״הגאון יהודה ליווא״. ומסיקים מזה, שאולי השלמת התארים שעל מצבה (החלק השני), נכתבה ע״י מישהו אחר, ונעשתה מתוך הזיכרון בלבד. ובגיליון קע (עמ׳ קמ), כתבו שאולי החלק השני היה שייך למצבה קדומה (ולא המחודשת שנמצאת כיום) של המהר״ל מפראג עצמו, וכותב הספר טעה בזה (שחשב שזהו נוסח מצבת ר׳ יהודה הזקן, ובאמת מדובר במצבה הקדומה של המהר״ל מפראג עצמו)].

[9] ע״פ צילום המצבה. מובאת גם ב״גלעד מאה ושבעים כתבי לוחות אבני זכרון בשדה הקבורה ישן נושן ק״ק פראג יע״א״, (קלמן ליעבן. פראג, תרט״ו. מצבה מס׳ 53). ״כתובות מבית העלמין היהודי העתיק בפראג״ (אוטו מונלש. ירושלים, תשמ״ח. מצבה מס׳ 37). וראיתי שמציינים למיקומה בחלקה D726.

[10] ״כתובות מבית העלמין היהודי העתיק בפראג״ (אוטו מונלש. נדפס בירושלים, תשמ״ח). ר׳ שלמה אלנגרד בקובץ ״צפונות״ (חוברת יב׳, עמוד ס״ט). מנחם קראוס בקובץ ״דעת״ (חוברת 60, עמ׳ 113). ר׳ נפתלי רובין בספר ״נצר משרשים״ (עמוד תצ״ד). ר׳ נפתלי אהרן ווקשטיין בקובץ ״ויתיילדו״ (חוברות 69, 118). ״בית אהרן וישראל״ (קד, קע). ועוד.

[11] היה מי שרצה לומר (א.מ), שרמ״פ שינה בכוונה את הנוסח (מתוך אינטרס לייחס את המהר״ל מפראג לר׳ יהודה ליווא הזקן), אולם: א. זוהי האשמה חמורה ביותר, ולא ניתן לקבל אותה ללא הוכחות מוצקות יותר. ב. רמ״פ היה ׳דיין וסופר׳ בעיר פראג, ובוודאי היה יהודי ירא שמים, ולא מסתבר להאשימו בכזה דבר. ג. אדם שמשקר לא עושה זאת כאשר כולם יכולים להוכיח את השקר. וכאן כולם יכולים לראות את נוסח המצבה בעצמם, ולהווכח בשקר. ולכן מסתבר שלא מדובר בשינוי מכוון, אלא בטעות סופר.

[12] ישנם כמה מהחוקרים הנ״ל שאומרים שאולי רמ״פ לא ראה את המצבה בעצמו, אלא קיבל העתק משובש של נוסח המצבה. ודוחק, כי הוא כותב: ״ושארי התארים הכתובים עליו לא רציתי להעתיק״, שמדבריו אלו נראה שהוא עצמו העתיק מנוסח המצבה (ובפרט שהוא עצמו גר בפראג, ויכל היה לבחון את הדבר בעצמו. ובטח כשמדובר בכזה ׳גילוי׳ חדש, אשר הוא מיוחס לדוד מלך ישראל!).

במצבה שלפנינו, תאריך הפטירה הוא "ש' לפ"ק" שזה שנת ה'ש'. אך ב"מגילת יוחסין" נכתב: "ונתבקש בישיבה של מעלה, שנת חמשת אלפים ומאתיים ליצירה", דהיינו, שנת ה'ר' - מאה שנה לפני זה! ואם הנוסח שעל המצבה שלפנינו הוא הנוסח האמיתי, הרי ששנת הפטירה האמיתית היא שנת - ה'ש'[13]. וכנראה רמ"פ התבלבל בזה.

ואם זה נכון, לא יתכן שר' יהודה ליווא הזקן היה סב סבו של המהר"ל מפראג. כי בשנת ה'ש' היה המהר"ל מפראג בסביבות גיל 20 - 30 (שנת הולדתו של המהר"ל משוערת בין השנים ה'רע"ג - ה'רפ"ו). ולא מסתבר כלל שר' יהודה ליווא הזקן יכול היה להיות סב סבו של המהר"ל (ובנוסף לזה שלא מסתבר שיקראו למהר"ל בשמו של סבו, בעודו בחיים, דבר שאינו נהוג בקהילות אשכנז).

וכנראה רמ"פ טעה לחשוב שר' יהודה ליווא הזקן הוא סב סבו של המהר"ל, מחמת הטעות הראשונה שלו בשנת הפטירה. שאחרי שהחליף בטעות, את שנת הפטירה לשנת ה'ר', שיער רמ"פ שר' יהודה ליווא הזקן זה, הוא סב סבו של המהר"ל מפראג[14].

ובנוסף לכל זה, הרי שגם לייחוס של ר' יהודה ליווא הזקן עצמו לדוד המלך, אין שום מקור מתוך נוסח המצבה. שהרי אם נוסח המצבה שלפנינו הוא הנוסח האמיתי, הנה בנוסח זה, לא כתוב דבר על ייחוס כלשהו לדוד המלך. אלא כנראה מדובר בעוד טעות העתקה של רמ"פ, אך באמת לא היה הדבר כלל על מצבת ר' יהודה ליווא הזקן.

אך מסקנה זו - בנוגע לייחוס לדוד המלך - מעורר תמיהה: כיצד יתכן לטעות בכזה דבר? הרי לא מדובר כאן על אות אחת (כמו בתאריך הפטירה) אלא בשורה שלמה, ואיך קרה שרמ"פ הוסיף בטעות את כל המילים הללו? ועוד, הרי מדובר בדבר משמעותי - בייחוס לדוד המלך!

כדי להסביר כיצד התרחשה טעות זו, מביאים החוקרים הסבר מעניין:

כפי שניתן לראות, בחלק התחתון של המצבה שלפנינו, יש מספר מילים מחוקות: "... טובה אזל / ... עליו תזל / ... ישי כה / שון ש לפ"ק / ...". אמנם ניתן להשלים בקלות את המילים החסרות:

בשורה הראשונה - "**בשיבה** טובה אזל". בשורה השנייה והשלישית - נראה ששורות אלו שייכות לציון תאריך הפטירה. ולאחר בדיקת הלוח שנה של שנת ה'ש', אנו רואים שיום כ"ה בחשון, יצא ביום חמישי. וא"כ סביר להניח שהיה כתוב: "**נפטר יום חמ**ישי כה **לחודש מרח**שון ש' לפ"ק". ובשורה האחרונה אולי היה כתוב - "תנצב"ה".

כעת, אולי רמ"פ טעה בפיענוח המילים החסרות במצבה. שרמ"פ ראה את השורה: "... ישי", ובמקום להשלים: "נפטר יום חמישי כה לחודש מרחשון ש' לפ"ק", טעה וחשב שהמילה "ישי" היא המשך למילים "דוד בן ישי", ולכן כתב כך: "המיוחסים לאדוננו דוד בן ישי".

ומכאן נובע מה שכתב שר' יהודה ליווא הזקן מיוחס לדוד המלך. אך באמת אין שום הוכחה מנוסח המצבה, לייחס את ר' יהודה ליווא הזקן לדוד המלך.

ישוב דברי ספר מגילת יוחסין, ודחיית זיהוי המצבה כמצבת ר' יהודה ליוא הזקן:

אך לעניות דעתי, ניתן ליישב את כל דברי רמ"פ בספר "מגילת יוחסין", שאין בהם שום טעות, כי אולי ההנחת היסוד הנ"ל - **זיהוי המצבה שלפנינו עם מצבת ר' יהודה ליווא הזקן**, אינה נכונה. יכול להיות שזוהי מצבה ששייכת למישהו אחר, ואילו מצבת ר' יהודה ליווא הזקן (שמצוטטת ב"מגילת יוחסין"), לא שרדה עד ימינו.

הסברת העניין:

בית עלמין הישן בפראג היה פעיל במשך למעלה מ300 שנה, ומריבוי התלאות שעברו עליו, נשברו ואבדו מצבות רבות. וכפי שכותב בפירוש בספר "גלעד":

"... ולהציל מרדת שחת בשוט שוטף הזמן, עוכר וכלת הנותרת מן האבנים פתוחי חותם על שמות בני ישראל מציבי יד קברתם, ולספר בציון שמם ותהלתם כי הרבה מהן נעלמו במשך הזמנים שפוני טמוני חול, לא יוכלו עין לראות, מהן נשברו ברוב עתים וימים, מהן נפצו אויבינו כאבני גיר ולקחו אותן לבנין ביתם וטירותם, אחרי אשר גללו בחרות אפם האבנים מעל פי הבור, וחצו גם את המת כטרף לשניהם... טפחתים בהגהות ורביתים במאה וחמשים ציונים. ואף גם הם מעט מהרבה אלפים ציונים הנמצאים בשדה הקבורה הזאת, לא מעט טורח ועמל יגיעתי, ונתתי בעפר פי למצא שחר ולהכיר האותיות ולהקריבם אחת אל אחת עד אשר מצאתי הפתרון, ואם יוסיף ה' ימי חלדי ויעזרני חיל להעתיק עוד אשר חרות על לוחות המצבות, אשלח אותם מעת לעת על פני חוצות...".

כותב זה מתאר, אשר מצבות רבות שהיו בבית העלמין נשברו ואבדו או שנטמנו תחת העפר, והוא הצליח להעתיק רק 170 מצבות "מעט מהרבה אלפים ציונים הנמצאים בשדה הקבורה הזאת".

---

[13] ובאמת, חלקת הקבורה בה נמצאת מצבה זו, עדיין לא הייתה שייכת - בשנת ה'ר' - לבית העלמין בפראג. דבר זה מוכיח שזה שהתאריך ה'ש' שעל המצבה, הוא כפי הנראה נכון.

[14] יש שכתבו ("בית אהרן וישראל" קד. עמ' קמ) שאולי דבר זה (שר' יהודה ליווא הזקן היה סב סבו של המהר"ל) בכלל לא כתוב בספר מגילת יוחסין. וניסו לפרש את הכתוב שם בצורות שונות. אולם כל המעיין בזה יראה, שאין אפשרות כלל להכניס פירושים כאלו בדברי "מגילת יוחסין", ודבריהם דחוקים מאד.

מבין 170 המצבות שאותן הוא מעתיק, אנו יכולים לראות שכמעט כולם הם בערך משנת ה'ש' (ואילך). ישנם מספר מצבות בודדות (פחות מעשר) שתאריך הפטירה שעליהם הוא מלפני שנה זו. כפי הנראה, רוב המצבות שהיו בבית העלמין בשנים האלו (לפני ה'ש') פשוט לא שרדו.

ניתן להבחין שאפילו בנוגע לכמה מצבות שהוצבו לאחרי שנת ה'ש', כתוב עליהם שבאמת הם מצבות מחודשות, והמצבות המקוריות כבר אבדו ונשברו. וא"כ כ"ש בנוגע למצבות המוקדמים יותר, שבטח קשה מאד לומר שהם שרדו עד זמננו.

וא"כ גם אם מצבת ר' יהודה ליוואי הזקן, הייתה קיימת בזמן כתיבת "מגילת יוחסין" בשנת ה'תפ"ז (280 שנה אחרי הצבתה), יתכן שעד זמננו היא לא שרדה[15].

והנה, הסיבה שהחוקרים כן מתעקשים שזוהי מצבת ר' יהודה ליווא הזקן, זה בגלל: א. ההתאמה של השם "מהר"ר ליווא". ב. מצד הדמיון הכללי בנוסח הכתוב על המצבה. שלכן אותם חוקרים טוענים שמדובר באותה המצבה.

אך הנה, התאמה בשם "ליווא", אינה מהווה שום הוכחה מוחלטת, משום שהשם "ליווא" היה נפוץ מאד באזורים אלו, ומצינו עוד הרבה מגדולי ישראל שנקראו בשם זה. כגון: ר' יהודה ליווא אופנהיים מווירמייזא, ר' יהודה ליווא צינץ מפרנקפורט דמיין, ר' יהודה ליוואי לנדא אשכנזי, ר' יהודה ליווא מפיררה, ר' יהודה ליווא בר עובדיה, ועוד רבים.

ובנוגע לדמיון בין בנוסח המצבה, הרי ישנם שינויים רבים בין הנוסחאות, ואולי ניתן להסיק מזה, שמדובר בשני מצבות שונות. אמנם, כפי שהזכרנו, החוקרים תולים את השינויים בטעויות העתקה של רמ"פ (ולא אומרים שמדובר בשני מצבות שונות). אך בבחינה מדוקדת של הדברים, נראה שאי אפשר לתלות את הכל בטעויות העתקה, מכמה סיבות:

1) דוחק גדול לומר כך, כי לפי הכתוב בפשטות בספר "מגילת יוחסין", נראה שרמ"פ רק מעתיק את נוסח המצבה. אולם לפי השערת החוקרים, הרי שהוא גם **מוסיף ומפענח** את הכתוב בה **על דעת עצמו**. דבר זה לא נראה כלל בדבריו בספר, ובפשטות אם במצבה היו מילים מחוקות (והוא פיענח אותם על דעת עצמו), הרי שהיה עליו להעיר ולכתוב זאת.
2) עוד דוחק בהשערה זו, כי לפי זהיוצא, שכשרמ"פ מפענח את השורה המחוקה, הוא משום מה לא שם לב לאותיות 'כה' שבסוף השורה. ולא עלה בדעתו דבר פשוט שכזה, שמילה זו היא חלק מציון שנת הפטירה.
3) וגם, לפי השערה זו יוצא שרמ"פ בטעות מתבלבל ומחליף את סדר השורות, ומזיז את המילים "והוא מגזע הגאונים", שכתובות בשורה ה6 של המצבה, ששה שורות למטה ממקומם האמיתי! כיצד נופלת 'טעות' שכזו?
4) וגם, כשבוחנים את גודל המצבה שלפנינו (ניתן לראות בתמונות), נראה בברור, שלא ניתן להכניס בתוך השורה המחוקה ("... ישי") יותר מ3-2 מילים! וא"כ לא יתכן בכלל, שרמ"פ טעה לחשוב שבשורה זו היה כתובות כל המילים: "המיוחסים לאדוננו דוד בן (ישי)".
5) ועוד, הבעיה העיקרית - יש עוד הבדלים רבים בין הנוסח של המצבה הכתוב בספר "מגילת יוחסין", לנוסח הנמצא כיום במצבה שלפנינו. החוקרים בקושי מצליחים להסביר פרט אחד, אך מה אם שאר ההבדלים, כיצד נפלו שאר הטעויות, האם רמ"פ היה מעתיק כ"כ גרוע? ובפרט קשה מאד לקבל את הטעות בתאריך הפטירה, כיצד נופלת טעות בדבר כ"כ עיקרי?

לאור זאת, נראה שאולי הרבה יותר טוב להסביר, שמצבה זו הנמצאת לפנינו כיום, אינה בכלל המצבה שממנה העתיק מחבר מגילת יוחסין את הנוסח שלו. אלא שני 'מהר"ר ליווא' היו, והמצבה המקורית של ר' יהודה ליווא הזקן (סב סבו של המהר"ל), שנפטר בשנת ה'ר, ושממנה העתיק בספר מגילת יוחסין את הייחוס לדוד המלך, באמת לא שרדה עד ימינו.

והמצבה הנמצאת לפנינו כיום, איננה מצבת ר' יהודה ליווא הזקן (סב סבו של המהר"ל מפראג), אלא היא שייכת למישהו אחר, שנפטר בשנת ה'ש' (וגם נקרא בשם "ליווא"). וא"כ אין שום בסיס לפיקפק בדברי "מגילת יוחסין"[16].

והנה, מצאתי שבספר "שלשלת זהב"[17] שכתב: "הג"מ יהודה ליוואי הזקן מפראג, וכפי מה שנמצא ב"מגלת יוחסין למהר"ל מפראג (ולא נמצא ממנו ב'גל עד'), כתוב בפראג על מצבתו: פ"נ מו"ה יודא ליוואי וזאת לתעודה חכם הרזים, עוקר הרים וארזים בקי בש"ס התלמוד...".

שהוא כותב שמצבה זו, **אינה כתובה בספר 'גלעד'**, למרות שהמצבה שלפנינו כן כתובה שם. שזה כנראה משום שהבין שלא מדובר באותה מצבה.

---

[15] התיעוד הראשוני (בספר גלעד, ובספרו של א.מ) של המצבות בבית העלמין בפראג, היה בערך בשנת תר' (כ400 שנה אחרי הצבתה).

[16] החוקרים הנ"ל שואלים שאלות נוספות על פרטים אחרים בספר "מגילת יוחסין", וכתוצאה מכך טוענים שבכלל הספר הזה אינו מדוייק בכל פרטיו. אבל: א. אי אפשר להסיק מטעות בכמה פרטים, שכל מה שכתוב בספר אינו נכון. ב. כל מי שיבדוק היטב במה שכתוב בספר, ובשאלותיהם של החוקרים הנ"ל, יוכל לראות ששאלות אלו אינם חזקות כלל, ולמעשה ניתן ליישב את כולם. ואין כאן המקום להאריך בזה.

[17] ר' מאיר אליעזר רפאפורט-הארטשטיין, תרצ"א, עמ' 77.